

Türkiye Şeftali Üretimi ve Dış Ticareti

Mükremin Temel, Mustafa Öztürk

¹Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova
e mail: mukremintemel@mynet.com

Özet

Dünyada, 2012 verilerine göre 1.499.872 hektar alanda 21.083.151 ton şeftali üretimi yapılmaktadır. Türkiye 575.730 ton üretim ile dünyada 6. sırada yer almaktadır. 2011 yılında, dünya şeftali ihracatı 1.786.698 ton ve 2.081.103 dolar olarak gerçekleşmiş olup; İspanya, İtalya, ABD, Şili ve Fransa en önemli ihracatçı ülkeler olarak dikkati çekmektedir. Türkiye 2014 yılında 39.4 bin ton karşılığında yaklaşık 35.0 milyon dolarlık şeftali ihracatı gerçekleştirmiştir. Şeftali ihracatı en fazla Rusya, Arabistan, Bulgaristan, Irak, Ukrayna ve Romanya'ya yapılmaktadır. Türkiye dünyanın önemli üretici ülkelerinden birisi olmakla birlikte, 2011 yılı rakamlarına göre şeftali ihracatında miktar olarak 9. sırada yer alırken, değer olarak 15. sırada bulunmaktadır. Türkiye'nin şeftali ihracatı, üretim miktarının %1'inden daha azdır. Türkiye'nin dünya ticareti içindeki payı, dünya şeftali üretimindeki payına göre düşük seviyelerdedir. Şili, 325.000 tonluk üretim miktarıyla dünya 8.'si iken 86.158 milyon dolarlık ihracat ile dünya 4.'südür. İspanya 1.336.362 ton üretim 3.sırada yer alırken ihracatta 793 milyon dolarla ilk sırada yer almaktadır. Türkiye'nin ihracatta şeftali birim fiyatı söz konusu ülkelere göre daha düşük seviyede gerçekleşmektedir. 2011 yılında, İspanya kg başı 1.2 dolardan, Fransa 1.3 dolardan şeftali ihraç ederken Türkiye'nin birim ihraç fiyatı yaklaşık 0.65 dolar seviyelerindedir. 2014 yılında ise ihraç fiyatı 0.88 dolar/kg olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin dünya şeftali ticaretinden aldığı payın, gerçekleştirdiği üretim miktarı ve diğer avantajları sayesinde daha fazla olması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, şeftali, üretim, ihracat

Turkey's Peach and Nectarine Production and Foreign Trade

Abstract

According to 2012 data, 21.083.151 tons of peach were produced from 1.499.872 hectares of land in the world. Turkey is in 6st order with 575.730 tons of peach production. In 2011, world exports of peach 2,081 billion dollars have been realized; Spain, Italy, USD, Chile and France stand out as the most important exporter countries. Turkey produced 39.4 thousand tons of peach and 35 million dollars export was realized in 2014 which was exported to mostly Russia, Saudi Arabia, Bulgaria Iraq, Ukraine and Romania. Turkey is one of the world's major producer countries. Turkey was in 9th and 15th order according to amount of peach and its value respectively in 2011. Turkey's export volume of peach is less than 1% of the total peach production. Turkey shares world peach trade at low levels than its peach production. Chile was 8th order with 325.000 tons of peach production and was 4th order 86.158 million dollars export. Spain was 3th order with 1.336.362 tons of peach production and was 1st order with 793 million dollars exports. Turkey has lower peach unit price than these countries. Turkey's share of world trade of peaches must be increase because of high amount of peach production and other owned advantages.

Keywords: Turkey, peach, production, export

Giriş

Şeftali ticari amaçla fazla miktarda yetiştirilen meyve türlerinden biridir. Şeftali bitkiler aleminde *Rosales* takımının, *Rosaceae* familyasının, *Prunoideae* alt familyasına dahildir. Cins adı *Prunus*'tur. Kùltürü yapılan şeftali çeşitleri meyve etinin çekirdekten ayrılma durumuna göre yarma şeftaliler (*Prunus persica domestica* Risso) ve et şeftalileri (*Prunus persica vulgaris* Risso) olmak üzere iki gruba ayrılır. Bundan başka *P.persica* türünün bazı botanik varyeteleri de bulunmaktadır. Bunlardan birisi tüysüz şeftaliler yani nektarinlerdir (Özçağırın ve ark., 2003). Ülkemizde ve bazı

ülkelerde olduğu gibi olgunluk tarihleri çok değişik olan varyetelerle uygun bir iklimde 6-6.5 ay taze şeftali yetiştirmek mümkündür (Deveci,1967). Şeftali çeşit sayısı çok olan meyve türlerinden biridir. Her yıl yeni çeşitler ticari piyasaya sunulmaktadır. Ticari amaçla yetiştirilen çeşitlerde çok hızlı bir değişim olmaktadır (Özçağırın ve ark., 2003). Şeftali, ülkemizde sert çekirdekli meyve üretiminde bazı yıllar ilk sırada yer alırken bazı yıllar ise kayısıdan sonra gelmektedir. Şeftali meyvesi, taze, dondurularak, komposto, konserve, konsantre, meyve suyu, turşu ve kurutulmak suretiyle tüketilmektedir.

Materyal ve Metot

Bu çalışmada şeftalinin yaş meyve halinde üretimi ve dış ticareti ile ilgili FAO, Türkiye İstatistik Kurumu verileri ve konuyla ilgili yayınlar materyal olarak kullanılmıştır. İkincil verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Dünyada yaklaşık 1.500.000 hektar alanda şeftali üretimi yapılmaktadır. 2012 yılı verilerine göre 770.000 hektar alanla Çin ilk sırada yer almaktadır. Çin, dünya şeftali alanlarının neredeyse yarısından fazlasına yani %51.3'üne sahiptir. Çin'i sırasıyla 71.012 hektar alanla İtalya, 56.365 hektar alanla ABD, 50.000 hektar alanla İspanya takip etmektedir. Türkiye ise 28.362 hektar alan ve %1.9 oranla listenin 8. sırasında yer almaktadır (Çizelge 1).

Dünya şeftali üretimi 2012 yılına göre toplam 21.083.151 tondur. Bunun %56.9'nü tek başına Çin üretmektedir. Sırasıyla %6.3'nü İtalya, %5'ini ABD, %3.6'sını Yunanistan üretmektedir. Türkiye 575.730 ton ve %2.7 oranıyla dünyanın 6. büyük üreticisi konumundadır. Aynı zamanda dünya üretimin %82'si 8 ülke tarafından gerçekleştirilmektedir (Çizelge 2).

Şeftalide verim ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Dünyada İsrail önemli şeftali üreticilerinden biri olmamasına rağmen dekar başına 3.8 ton üretimiyle verimde ilk sırada yer almaktadır. Türkiye dekardan 2 ton şeftali verimiyle Çin, ABD ve İtalya gibi önemli üreticilerden daha iyi konumdadır (Çizelge 3).

Türkiye şeftali üretimi 2014 yılında önceki yıllara göre artmıştır. Bu artış meyve veren ve vermeyen ağaç sayısında da olmuştur. Şeftali üretimi 2014 yılında, 1990 yılına göre %73.9 artışla 350.000 tondan 608.513 tona ulaşmıştır. Meyve veren ağaç sayısı %43.9 oranında artarken meyve vermeyen ağaç sayısı %122.8 oranında artmıştır. Bu oranın yüksek olmasında son yıllarda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na verilen meyve fidanı ve kapama bahçe desteklemelerinin etkisinin de bulunduğu düşünülmektedir (Çizelge 4). En fazla şeftali alanı Bursa'da olup yine en fazla üretimi %19'luk oranıyla Bursa yapmaktadır. Bursa'yı Çanakkale, İzmir ve Mersin takip etmektedir. Nektarin alanlarında %31.2'lik oranla Çanakkale ilk sırayı alırken, Bursa, Adana ve İzmir takip etmektedir. Her iki grupta

da ağaç başına verimde 57 kg ile Adana lider konumdadır (Çizelge 5).

Dünyada şeftali ithalatında (2011 yılında) en önemli ülkeler Almanya, Rusya, Fransa, Polonya, İtalya, İngiltere, Belçika ve Hollanda'dır. Dünya şeftali ithalatının %67.7'lik kısmını bu ülkeler yapmaktadır. İthalatta 361.191.000 \$ ve %16.5 oranıyla Rusya ilk sırada yer almaktadır. Almanya 342.929.000 \$ ve %15.6'lık oranıyla hemen sonra gelmektedir (Çizelge 6).

Dünyada şeftali ihracatında (2011 yılında) en önemli ülkeler İspanya, İtalya, ABD, Yunanistan, Şili, Fransa, Ürdün, Çin ve Türkiye'dir. Dünya şeftali ihracatının %79.6'lık kısmını bu ülkeler yapmaktadır. İhracatta 739.090.000 \$ ve %38.1 oranıyla İspanya ilk sırada yer almaktadır. İtalya 321.897.000 \$ ve %15.5'lik oranıyla hemen sonra gelmektedir. Çin üretimde ilk sırada yer alırken ihracatta ise ancak %1.3'lük payıyla 8. sırada yer almaktadır. Türkiye miktar olarak ihracatta %1.8'lik oranıyla 9. sırada bulunurken değer olarak %1'lik oranla ancak 15. sırada yer almaktadır. Bu durum ihracat birim fiyatının düşük gerçekleştiğini göstermektedir. 2011 verilerine göre Fransa ihracat birim değeri 1987.4 \$/ton, yine Türkiye'ye yetiştiricilik şartları yönünden eşdeğer sayılabilecek ülkelerden İspanya'da 1205.3 \$/ton, Ürdün'de 1843.4 \$/ton olarak gerçekleşirken; Türkiye'de 695.5 \$/ton olarak gerçekleştirmiştir (Çizelge 7).

Dış ticaret verilerine göre 2014 yılında Türkiye 34.9 milyon dolar şeftali ihracatı gerçekleştirmiştir. Bunun 22.4 milyon dolarını tıylü şeftali iken, 12.4 milyon dolarını ise nektarin ihracatı şeklindedir. İhracatta önceki yıllara göre artış kaydedilmiştir (Çizelge 8). Türkiye'nin önemli sayılabilecek miktarda ihracatına karşın çok küçük miktarda şeftali ithalatı bulunmaktadır. 2014 yılında sadece 50.8 ton ithalatı kayıtlara geçmiştir. Daha önceki yıllarda yine çok az miktarlarda ithalat gerçekleşmiştir (Tük 2015b).

Tüysüz şeftali olaraktan bilinen nektarin 2014 yılı ihracatında 6.300.723 dolar ve %50.8'lik payla Rusya ilk sırada yer almaktadır. Rusya'yı Irak, Bulgaristan ve Romanya takip etmektedir. Toplam nektarin ihracatının %84.5'i bu 4 ülkeye yapılmaktadır (Çizelge 9).

Türkiye'nin tıylü şeftaliler grubunu 2014 yılı ihracatında 14.773.82 dolar ve %65.6'lık payla Rusya ilk sırada yer almaktadır. Rusya'yı

S. Arabistan, Bulgaristan, Irak ve Ukrayna takip etmektedir. Toplam tıylu grubu ihracatının %88.4'ü bu 5 ÷lkeye gerçekleştirilmektedir. 2013 yılında, Rusya'ya 6.620 ton ihracat yapılmakta iken 2014 yılında yaklaşık 2 katına çıkarılarak 13.236 ton olarak gerçekleştirilmiştir (izelge 10).

Sonuç

Dünyada, 2012 verilerine göre 1.499.872 hektar alanda 21.083.151 ton şeftali üretimi yapılmaktadır. Türkiye 575.730 ton üretim ile dünyada 6. sırada yer almaktadır. 2011 yılında, dünya şeftali ihracatı 1.786.698 ton ve 2.081.103.000 dolar olarak gerçekleşmiş olup; İspanya, İtalya, ABD, şili ve Fransa en önemli ihracatçı ÷lkeler olarak dikkati çekmektedir.

Türkiye 2014 yılında 39,4 bin ton karşılığında yaklaşık 35.0 milyon dolarlık şeftali ihracatı gerçekleştirmiştir. şeftali ihracatı en fazla Rusya, Arabistan, Bulgaristan, Irak, Ukrayna ve Romanya'ya yapılmaktadır. Türkiye dünyanın önemli üretici ÷lkelerinden birisi olmakla birlikte, 2011 yılı rakamlarına göre şeftali ihracatında miktar olarak 9. sırada yer alırken, değeri olarak 15. sırada bulunmaktadır.

Türkiye'nin şeftali ihracatı, üretim miktarının %1'inden daha azdır. Türkiye'nin dünya ticareti içindeki payı, dünya şeftali üretimindeki payına göre düşük seviyelerdedir. şili, 325.000 tonluk üretim miktarıyla dünya 8.'si iken 86.158 milyon dolarlık ihracat ile

dünya 4.'sidir. İspanya 1.336.362 ton üretim 3.sırada yer alırken ihracatta 793 milyon dolarla ilk sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin ihracatta şeftali birim fiyatı söz konusu ÷lkelere göre daha düşük seviyede gerçekleşmektedir. 2011 yılında, İspanya kg başı 1.2 dolardan, Fransa 1.3 dolardan şeftali ihraç ederken Türkiye'nin birim ihraç fiyatı yaklaşık 0.65 dolar seviyelerindedir. 2014 yılında ise ihraç fiyatı 0.88 dolar/kg olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin dünya şeftali ticaretinden aldığı payın, gerçekleştirdiğı üretim miktarı ve diğeri avantajları sayesinde daha üst seviyelere çıkarılabilir.

Kaynaklar

- Özçağırın, R., Ünöl, A., Özeke, E., İsfendiyaçoğılu, M., 2003. İlman İklim Meyve Türleri, Sert ekirdekli Meyveler. Cilt I. Ege üniversitesi Basımevi, Ziraat Fakültesi Yayınları No.553, pp.3-12. Bomova, İzmir.
- Deveci, L., 1967. şeftali Ziraati. Türkiye Ziraatçılar Cemiyeti Yayınları No.7, pp. 3-5 eltüt Matbaacılık Koll. şti.-İstanbul.
- Fao, 2015a. <http://faostat.fao.org/site/567/DesktopDefault.aspx?PageID=567#ancor>
- Fao, 2015b. <http://faostat.fao.org/site/535/default.aspx#ancor>
- Tük, 2015a. Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tük.gov.tr>
- Tük, 2015b. Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticaret Kayıtları, Ankara.

Çizelge 1. ÷lkeler ve yıllar itibariyle dünya şeftali üretim alanları (ha) (Kaynak: FAO, 2015a)

No	Yıllar ÷lkeler	2008 (ha)	2009 (ha)	2010 (ha)	2011 (ha)	2012 (ha)	2012 (%)
1	Çin	695100	703300	730000	765000	770000	51,3
2	İtalya	86062	93061	90259	88580	71012	4,7
3	ABD	63252	60351	59461	56810	56365	3,8
4	İspanya	75425	76730	82717	81374	50000	3,3
5	Yunanistan	42600	41800	43600	42200	44100	2,9
6	Hindistan	33187	34731	37000	36409	37500	2,5
7	Meksika	40253	43422	41648	36213	33216	2,2
8	Türkiye	28200	27900	28773	26894	28362	1,9
9	Toplam	1064079	1081295	1113458	1133480	1090555	72,7
10	Diğeri	443090	425556	411559	405716	409317	27,3
11	Genel Toplam	1507169	1506851	1525017	1539196	1499872	100,0

Çizelge 2. Ülkeler ve yıllar itibarıyla dünya şeftali üretim miktarı (ton) (Kaynak: FAO, 2015a),

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2012
No Ülkeler	(ton)	(ton)	(ton)	(ton)	(ton)	(%)
1 Çin	9534351	10141200	10800000	11500000	12000000	56,9
2 İtalya	1589118	1691788	1590660	1636753	1331621	6,3
3 ABD	1304350	1200750	1254818	1176610	1058830	5,0
4 Yunanistan	855200	821900	738400	690200	760200	3,6
5 İspanya	1244291	1234886	1286456	1336362	747200	3,5
6 Türkiye	551906	547219	534903	545902	575730	2,7
7 İran	574958	496130	496130	476446	500000	2,4
8 Şili	372000	388000	357000	319919	325000	1,5
9 Toplam	16026174	16521873	17058367	17682192	17298581	82,0
10 Diğer	3939626	3962322	3723379	3804642	3784570	18,0
11 Genel Toplam	19965800	20484195	20781746	21486834	21083151	100,0

Çizelge 3. Ülkelere göre 2012 yılı dünya şeftali verimi (kg/da) (Kaynak: FAO, 2015a)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012
Ülkeler	(kg/da)	(kg/da)	(kg/da)	(kg/da)	(kg/da)
İsrail	4.467,69	3.707,96	3.176,96	2.619,13	3.844,40
İran	1.120,54	1.653,77	2.386,85	2.793,42	2.500,00
Fransa	1.978,41	2.352,79	2.344,53	2.335,50	2.310,84
Türkiye	1.957,11	1.961,36	1.859,04	2.029,83	2.029,93
ABD	2.062,15	1.989,61	2.110,32	2.071,13	1.878,52
İtalya	1.846,48	1.817,93	1.762,33	1.847,77	1.875,21
Şili	1.850,75	1.847,62	1.849,65	1.663,21	1.625,00
Çin	1.371,65	1.441,95	1.479,45	1.503,27	1.558,44
İspanya	1.649,71	1.609,39	1.555,25	1.642,25	1.494,40

Çizelge 4. Türkiye'nin şeftali ağaç sayısı ve üretiminin yıllara göre değişimi (Kaynak: TÜİK 2015a)

Yıllar	1990	1995	2000	2005	2010	2014
Meyve veren ağaç (adet)	10524	10655	12260	13900	14364	15149
Değişim %	-	%1.2	%16.5	%32.1	%36.5	%43.9
Meyve vermeyen ağaç (adet)	1535	1920	2210	2588	3065	3420
Değişim %	-	%25.1	%44.0	%68.6	%99.7	%122.8
Verim (ton)	350000	340000	430000	510000	539403	608513
Değişim %	-	%-2.9	%22.9	%45.7	%54.1	%73.9

Çizelge 5. İllere göre 2014 yılı şeftali ve nektarin üretimi (Kaynak: TÜİK 2015a)

İller	Şeftali				Nektarin			
	Alan (Dekar)	Miktar (ton)	Oran (%)	Verim* (kg)	Alan (Dekar)	Miktar (ton)	Oran (%)	Verim* (kg)
Bursa	71.489	100.856	19.0	43	10.054	14.523	18.9	48
Çanakkale	45.549	86.311	16.2	57	12.451	23.952	31.2	57
İzmir	45.737	68.252	12.8	40	1.049	688	0.9	32
Mersin	42.249	62.049	11.7	50	7.772	11.731	15.3	49
Adana	9.349	26.332	5.0	65	7.467	14.005	18.3	59
Bilecik	20.052	22.650	4.3	30	12	7	0.0	29
Aydın	16.526	22.332	4.2	41	253	269	0.4	37
Antalya	15.551	21.259	4.0	34	708	618	0.8	29
Denizli	27.763	21.169	4.0	35	386	325	0.4	20
Samsun	12.844	14.588	2.7	31	196	183	0.2	27
Toplam	307.109	445.798	83.8	-	40.348	66.301	86.5	-
Diğer	82.962	86.052	16.2	-	10.279	10.362	13.5	-
Genel Toplam	390.071	531.850	100.0	-	50.627	76.663	100.0	-

*Ağaç başına ortalama verim.

Çizelge 6. Dünya şeftali ithalatında önemli ülkeler (2011 yılı) (Kaynak: FAO, 2015b)

No	Ülkeler	Miktar	Oran	Değer	Oran	Birim Değer
1	Almanya	271080	16.0	342929	15.6	1265,0
2	Rusya	250926	14.8	361191	16.5	1439,4
3	Fransa	115641	6.8	155232	7.1	1342,4
4	Polonya	99512	5.9	92743	4.2	932,0
4	İtalya	74147	4.4	104625	4.8	1411,0
6	İngiltere	70270	4.1	113734	5.2	1618,5
7	Belçika	55440	3.3	82573	3.8	1489,4
8	Hollanda	52608	3.1	88265	4	1677,8
9	Kanada	50540	3.0	79037	3.6	1563,9
10	Toplam	1040164	61.3	1420329	64.7	1365,5
11	Diğerleri	655337	38.7	775225	35.3	1182,9
12	Genel Toplam	1695501	100.0	2195554	100	1294,9

Çizelge 7. Dünya şeftali ihracatında önemli ülkeler (2011 yılı) (Kaynak: FAO, 2015b)

No	Ülkeler	Miktar	Miktar	Değer	Değer	Birim Değer
1	İspanya	657976	36.8	793090	38.1	1205,3
2	İtalya	349120	19.5	321897	15.5	922,0
3	ABD	105604	5.9	159276	7.7	1508,2
4	Yunanistan	103695	5.8	86158	4.1	830,9
5	Şili	99967	5.6	86158	4.1	861,9
6	Fransa	43693	2.4	86837	4.2	1987,4
7	Ürdün	40130	2.2	73987	3.6	1843,7
8	Çin	38962	2.2	27498	1.3	705,8
9	Türkiye	32857	1.8	21668	1.0	659,5
10	Toplam	1472004	82.4	1656569	79.6	1125,4
11	Diğerleri	314694	17.6	424534	20.4	1349,0
12	Genel Toplam	1786698	100.0	2081103	100.0	1164,8

Çizelge 8. Türkiye'nin yıllara göre şeftali ihracatı (ton, \$) (Kaynak: TÜİK 2015b)

	Yıllar	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nektarin	Miktar (Ton)	5561	6172	6203	9854	12152	14485
	Değer (milyon\$)	4.2	4.6	4.3	7.3	10.7	12.4
Şeftali	Miktar (Ton)	26755	35219	26684	33685	21994	24904
	Değer (milyon\$)	19.7	24.2	17.3	20.7	17.0	22.5
Toplam	Miktar (Ton)	32317	41392	32888	43539	34146	27796
	Değer (milyon\$)	23.9	28.8	21.6	28.0	27.7	34.9

Çizelge 9. Türkiye'nin ülkelere göre nektarin ihracatı (Kaynak: TÜİK 2015b)

Ülkeler	2013			2014		
	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Değer(%)	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Değer(%)
Rusya	4.490.982	4.803.525	44,7	5.941.015	6.300.723	50,8
Irak	2.715.420	1.159.265	10,8	3.822.374	1.734.295	14,0
Bulgaristan	1.159.778	1.261.986	11,8	1.422.547	1.407.258	11,3
Romanya	579.541	772.271	7,2	856.539	1.043.735	8,4
Diğerleri	3.206.612	2.742.885	25,5	2.442.644	1.922.832	15,5
Genel Toplam	12.152.333	10.739.932	100,0	14.485.119	12.408.843	100,0

Çizelge 10. Türkiye'nin ülkelere göre şeftali ihracatı (Kaynak: TÜİK 2015b)

Ülkeler	2013			2014		
	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Değer (%)	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Değer (%)
Rusya	6.620.405	7.567.762	44,4	13.236.807	14.773.082	65,6
Suudi Arabistan	3.794.580	2.205.388	12,9	4.031.955	2.666.739	11,8
Bulgaristan	620.788	651.182	3,8	1.174.431	1.042.773	4,6
Irak	4.813.888	1.715.505	10,1	2.741.878	1.041.595	4,6
Ukrayna	2.438.100	1.503.681	8,8	715.294	381.505	1,7
Diğerleri	3.706.539	3.412.760	20,0	3.003.784	2.622.031	11,6
Genel Toplam	21.994.300	17.056.278	100,0	24.904.149	22.527.725	100,0